

Popularizacija proglasa CK KP Hrvatske i pogibija skojevaca koji su ga dijelili

Rukovodstvo KP Hrvatske odmah je prišlo organiziranju široke akcije popularizacije svog proglasa u povodu napada Trećeg Reicha na Sovjetski Savez. Upoznavanju javnosti, u što širim razmjerima, s pogledima Komunističke partije na taj prijelomni događaj u razvoju svjetskog sukoba bio je, dakako, cilj i suprotstavljanje onoj sve bjesomučnijoj ustaškoj propagandi o grandioznim početnim uspjesima Hitlerovih armija na istočnom bojištu.¹

Proglas je u obliku letka umnožen u nekoliko tisuća primjeraka. Osim toga, on je objavljen kao uvodni tekst u ilegalnom partijskom organu »Vjesniku radnog naroda«, koji je bio obnovljen nakon tromjesečne pauze, pojavivši se krajem juna.²

U toj propagandno-političkoj djelatnosti treba prethodno zabilježiti i kratkotrajni rad radio-stanice CK KPH. Na njezinoj izradi i instalaciji bili su iz rukovodstva osobno angažirani Končar, Pap i Ugarković. Radio-stanica se nalazila u Tuškanovoj ulici br. 15, u stanu braće Engel, komunista radio-tehničara, koji su i omogućili njezinu instalaciju.³ Radio-stanica je 23. ili 24. juna emitirala proglas CK KPH u povodu napada Trećeg Reicha na Sovjetski Savez.⁴ Ona je emitirala još nekoliko emisija, svaki put iz drugoga stana, zbog opreza, da se ne otkrije.⁵ U tim su emisijama, osim spomenutog proglasa, čitana saopćenja CK KPH i pojedine vijesti. Preko nje su se slušale i bilježile vijesti Radio-Moskve.⁶

¹ »Ustaše su poslije napada na SSSR postavili na nekoliko mjesta i trgova u Zagrebu velike geografske karte, na kojima su svakodnevno povlačili crvenom crtom liniju fronta, tj. napredovanja Nijemaca. Nakon jedne akcije skojevaca te karte su osvanule potpuno polivene bojom ili s takovim velikim mrljama da su bile neupotrebljive. Ustaše su bili prisiljeni da ih zamijene novima. No i ove karte su uskoro doživjele istu sudbinu. Opet su bile polivene bojom i uništene. Nakon toga ustaše su ih skinuli i nikad ih više nisu postavljali« (*Sa zagrebačkog omladinskog fronta*, Zagreb, 1952, str. 9).

² *Politički vjesnik - Vjesnik radnog naroda, 1940-1941* (priredio Vladimir Stopar), Zagreb, 1965, str. 481-483.

³ O Engelima usp. poglavlje »Opasna sumnjičenja se pojačavaju«.

⁴ O tome je najviše pisao Stipe Ugarković: *Zapisi ilegalca*, Zagreb, 1953, str. 46-48; *Srptom i čekićem*, Zagreb, 1959, str. 43-46; *Radio-stanica koja je prva emitirala poziv na ustanak*, *Zbornik sjećanja - Zagreb 1941-1945*, sv. 1, str. 218-219.

⁵ Prema podacima zapisanima u Urudžbenom zapisniku Redarstvene oblasti za grad Zagreb, ustaše su pojavu »tajne radio-stanice« konstatirali 11. juna. U istom se zapisniku konstatira da je 25. juna otkrivena »komunistička tajna radio-stanica«. Podatke sam dobio od druga Mladena Plovanića, na čemu mu najljepše zahvaljujem.

⁶ Kratkotrajni rad te radio-stanice, tj. njezino emitiranje, organizirali su Mojmir Martin i Rajna Kravar. Opširnije o tome u: Mojmir Martin, *Radio-stanica CK KPH*, *Zbornik sjećanja - Zagreb 1941-1945*, sv. 1. str. 220-223.

Proglas Centralnog komiteta KPH dijelio se kao letak u Zagrebu 24. juna navečer. Raspačavanje propagandnog partijskog materijala, poglavito letaka, na zagrebačkim ulicama, po kućama i raznim ustanovama bilo je veoma dobro organizirano. Tim je akcijama rukovodila Tehnika Mjesnog komiteta preko pojedinih komunista koji su bili zaduženi za rukovođenje tehnikama u rajonskim komitetima. Oni su zatim raspačavali materijal na partijske ćelije i pojedine članove. U tim akcijama svaki član rajonskog komiteta imao je svoje područje u gradu gdje je organizirao raspačavanje letaka. Obično su to bile grupe od desetak a i više komunista, skojevaca i simpatizera. Trebalo je u izvođenju tih akcija dosta hrabrosti, a i snalažljivosti, kako bi se izbjegle opasnosti na koje se nailazilo.

Raspačavanje letaka CK KPH toga utorka navečer označavalo je veliku i dobro organiziranu akciju.⁷ U sjećanju na tu akciju član Trećega rajonskog komiteta Faust Ljuba ističe da je to »bila jedna od najmasovnijih akcija dijeljenja letaka koja se zbog specifičnih uvjeta morala vrlo konspirativno i brzo izvršiti. Toga dana sam od RK (Rajonskog komiteta, op. I. J.) bio zadužen da pokupim izvještaje svih partijskih jedinica o izvršenoj akciji nekoliko minuta prije osam, tako da bih neposredno prije osam sati mogao dati izvještaj o cijeloj akciji članu MK KPH Češnjaku. Na jednome mjestu su hapsili i dva se omladinca nisu javila na određeni punkt radi provjere nakon obavljenog posla. Koliko se sada mogu sjetiti, jedan od uhvaćenih omladinaca bio je Stjepan Skrnjug.«⁸

Osim Skrnjuga, člana Mjesnog komiteta SKOJ-a i rukovodioca omladinskih udarnih grupa, uhapšen je član Partije Ivan Sikić i skojevci Vilim Gašparević, Stjepan Krznarić i Ivan Sutlarić.⁹ Ustaški pokretni prijeku sud osudio je Škrnjuga, Sikića, Sutlarića i Gašparevića na smrt, a Krznarića na dvadeset godina teške tamnice.

Ostalo je potresno sjećanje na hapšenje i smrt Stjepana Skrnjuga: »Nakon uspješno završene akcije, kada se poslije završenog posla bio vratio kući i počeo večerati, upala je u stan grupa agenata i uhapsila ga. Cijelu noć Skrnjuga su mučili i pri tom ga iznakazili. Istoga jutra poslali su stražara po roditelje da tobože prisustvuju suđenju, iako je bilo jasno, da osuda može glasiti samo smrt strijeljanjem. Škrnjugova majka nije mogla izdržati prvi susret sa sinom, i, videći ga onako iskrvavljena, onesvijestila se u sudnici. Suđenje je bilo brzo gotovo. Kad su ga izvodili iz sudnice, Stjepan Skrnjug obratio se majci glasno, da su svi u sudnici mogli čuti: 'Draga mamo, oni nas strijeljaju zato, da bi uplašili ostale naše drugove, da ne nastave rad. Mama, nemoj plakati, jer ovo što mene čeka danas, sutra čeka ovu gospodu ovdje. Nemoj se žalostiti, jer ja časno ginem za svoj narod. O ovome svemu pisat će

⁷ Ponegdje se u literaturi navodi da je toga dana u Zagrebu dijeljen i letak CK KPJ od 22. juna 1941. (Emil Ivane, *Nepokorena mladost (SKOJ u prvim godinama ustanka)*, Zagreb, 1961, str. 63; Ivan Šibi, n. dj., str. 174; Narcisa Lengel-Krizman, n. dj., str. 113). To, međutim, nije točno, jer je letak CK KPJ, koji je 23. juna dijeljen u Beogradu, donesen u Zagreb 26. juna i nije raspačan.

⁸ Faust Ljuba, *U rajonskom komitetu, Zbornik sjećanja — Zagreb 1941—1945*, sv. 1, str. 135. Usp. i: Stjepan Puklek, *Zadaci su bili opasni*, cit. *Zbornik*, str. 141—142.

⁹ Ivan Šibi, n. dj., str. 174-175.

naše knjige. Nije nama žao umrijeti, već nam je žao što umiremo prije pobjede'.«¹⁰

Na zagrebačkim ulicama osvanuli su 28. juna oglasi s obavijesti o osudi i strijeljanju hrabrih komunista i skojevaca:

»Dana 24. o. mj. zatečeni su od redarstvenih vlasti Šikić Ivan 30. god. star, rkt. rodod iz Murtera, kotar Šibenik, Sutlarić Ivan 22 god. star, rkt. rodod iz Zagreba, Škrnjug Stjepan 21 god. star, rkt. rodod iz Krap. Toplica, Gašparević Vilim 19 god. star, rkt. rodod iz Podsopolja, kotar Crikvenica, Krznarić Stjepan, 18 god. star, rkt. rodod iz Brinja kako bacaju na ulici letke komunističkog sadržaja. Letci sadrže najpogrdnije izraze po hrvatsku državnu vlast, lažne i alarmantne vijesti, narod se poziva na vršenje sabotaze, a vojska na odkaz poslušnosti, kao i najpogrdnije izraze i uvrede za savezničke države i njihove vojske.

Redarstvene vlasti su nakon dovršene istrage predale optužene na postupak pokretnom prijetkom sudu, koji ih je nakon provedene rasprave dne 27. o. mj. osudio na smrt.

Poglavnik je Krznarić Stjepana pomilovao, pretvorivši smrtnu kaznu na kaznu od 20 godina teške tamnice.

Nad ostalim izvršena je osuda istog dana u 17 sati strijeljanjem.«¹¹

U povodu smrti Škrnjuga i drugova ilegalni partijski list »Vjesnik radnog naroda« pisao je, među ostalim:

»Ove krvave žrtve radničkih i seljačkih boraca pridružuju se brojnim žrtvama naših drugova iz prošlosti, žrtvama bijelog terora i narodnih tlačitelja. Oni su poginuli na svojim položajima, na svojoj dužnosti, oni su hrabro žrtvovali svoje živote za prava i oslobođenje radnog naroda. Njihova dragocjena krv nije uzalud prolivena, njihovi mladi životi cementirat će još čvršće zbijenost radničkih i seljačkih redova za odlučnu i konačnu borbu s tlačiteljima hrvatskog naroda.«¹²

¹⁰ Emil Ivane, n. dj., str. 63-64.

¹¹ *Grada za povijest NOB-e u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, knj. I, str. 74.

¹² Dokument br. 10.